

Nr 37.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1927 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag) dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 24 februari 1927 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 194, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag).

Härigenom förordnas, att utan hinder av vad i lag eller författning finnes stadgat häremot stridande skall gälla som följer:

1 §.

* Bötesstraff enligt strafflagen eller strafflagen för krigsmakten skall ådömas i visst antal dagsböter.

2 §.

Dagsböternas antal bestämmes efter brottets svårhet enligt en skala, vari antalet dagsböter, i förhållande till de i strafflagen för varje fall utsatta böter, utgör en femtedel, så att en dagsbot svarar mot fem riksdaler, två dagsböter svarar mot tio riksdaler, och så vidare.

Tillika fastställs, efter ty med hänsyn till den sakkälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra levnadsförhållanden prövas skäligt, visst belopp i penningar, som skall för honom anses utgöra en dagsbot.

I utslaget skall ock angivas det penningbelopp, som efter dagsböternas antal och det för varje dagsbot fastställda beloppet skall i böter för brottet gäldas.

3 §.

Vad ovan stadgats skall icke äga tillämpning i fråga om straff, som ådömes i tryckfrihetsmål eller efter 11 kap. 15 §, 18 kap. 15 § eller 22 kap. 19 §

första stycket eller 20 § strafflagen eller som bestämmes enligt 25 kap. 21 § första punkten samma lag.

4 §.

Jämväl vid utmätande av bötesstraff, som ej är att ådöma i dagsböter, skall skäligt avseende fästas vid den sakfälldes ekonomiska villkor.

5 §.

Varder någon av domstol eller poliskammare dömd till bötesstraff, må i utslaget kunna medgivas anstånd med böternas erläggande högst sex månader, räknat från den dag, utslaget i vad angår bötesstraffet vinner laga kraft.

6 §.

Vid förvandling till fängelse av bötesstraff, som ådömts i dagsböter, skall varje dagsbot räknas till fem riksdaler.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1928, men skall ej äga tillämpning vid bestämmande av straff för brott, som begåtts före sagda dag.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren i anledning av propositionen väckt motion, nr 229, däri herr *Sandler* hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta, att 2 § andra stycket i ifrågavarande lagförslag gives följande lydelse: »Tillika fastställs, efter ty med hänsyn till den sakfälldes inkomst- och förmögenhetsställning prövas skäligt, visst belopp i penningar, som skall för honom anses utgöra en dagsbot.»

Beträffande de skäl, som ligga till grund för det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, tillåter sig utskottet att, i den mån redogörelse för desamma ej lämnas här nedan, hänvisa till de vid propositionen fogade protokollen; och får utskottet i fråga om vad motionären anfört till stöd för sitt yrkande hänvisa till motionen.

*Strafflags-
reformen.*

Inom riksdagen har vid olika tillfällen i motioner påyrkats en reformering av bötesstraffet i syfte, att detsamma så vitt möjligt kunde avpassas efter den brottsliges ekonomiska ställning. Riksdagen har även själv anslutit sig till dessa krav i skrivelse den 25 april 1908, nr 62, däri anhölls, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själva bötesstraffet som bötesförvandlingsstraffet borde ändras i närmare angivna avseenden, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kunde giva anledning. Vid föredragning den 19 februari 1909 av nämnda skrivelse anmärkte dåvarande chefen för justitiedepartementet, att desamma snarast torde böra föranleda en fullständig revision av bestämmelserna rörande bötes- och förvandlingsstraffen, då det icke vore tillrådligt att begränsa

uppgiften till allenast de av riksdagen anvisade frågorna. Kungl. Maj:t uppdrog därpå åt den nuvarande departementschefen att dels verkställa en utredning rörande de ändringar i gällande lagstiftning, vilka i nämnda avseende kunde befinnas lämpliga, dels på grundvalen av denna utredning framlägga utkast till sådana ändringsförslag. Den i anledning av berörda uppdrag verkställda utredning har framlagts i »Principerna för en strafflagsreform», utgiven under åren 1910—1914, varefter på grundvalen av denna utredning den 3 januari 1916 avlämnats ett förberedande utkast till strafflag, allmänna delen. Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 10 mars 1916 uppdragit åt en strafflagskommission att med föranledning av nyssnämnda utkast ävensom övriga verkställda förarbeten till en ny strafflagstiftning avgiva yttrande rörande huvudgrunderna för en sådan lagstiftning. Sedan planen för kommissionens verksamhet genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 april 1919 så till vida ändrats, att det åt kommissionen givna uppdraget skulle anses gälla avgivande av förslag till lagtext jämte motiv rörande de ämnen, som falla inom strafflagens allmänna del, har kommissionen den 20 februari 1923 avgivit förslag till strafflag, allmänna delen, samt förslag till lag angående villkorlig frigivning.

I motiven till 7 kapitlet i förslaget till strafflag, allmänna delen, vilket kapitel handlar om straff och skyddsåtgärder, har strafflagskommissionen inledningsvis yttrat följande:

Strafflagskommissionen ang. bötesstraffet.

Den kritik, som sedan länge iktats mot nuvarande straffsystem — vårt och främmande länders — har med fullt fog i främsta rummet avsett bötesstraffet och de korta frihetsstraffen.

Såsom bötesstraffet för närvarande är anordnat, kan vid bötesbeloppets bestämmande icke tagas tillräcklig hänsyn till brottslingens ekonomiska ställning, och straffet kommer därför att verka i hög grad ojämnt. För den förmögne innebär ett bötesstraff, även om det uppgår till det i lag bestämda maximum, icke något kännbart lidande och saknar således förmåga att påverka den brottsliga viljan. Men samma belopp, som för den förmögne är av ringa eller ingen betydelse, kan för den mindre bemedlade spela en sådan roll, att dess gäldande tvingar honom till högst betydande försakelser, kanske under lång tid, och således för honom innebär ett mycket kännbart straff.

Det nuvarande bötesstraffets olägenheter inskränka sig dock icke till de nu anförda mera omedelbara. Som bekant inträffar i ett mycket stort antal fall, att ådömda böter icke gäldas utan förvandlas till frihetsstraff. Orsaken härtill kan i enstaka fall vara, att den bötfällde redan vid böternas ådömande är eller sedermera blivit fullkomligt medellös. Även om detta icke är förhållandet, kan det hittills tillämpade förfarandet för bötesstraffets verkställande, vilket icke alls är anlagt på underlättande av bötesbetalningen, medföra, att böterna icke kunna erläggas och därför måste förvandlas. I ett stort antal fall torde dock underlåtenheten att betala bero på bristande vilja hos den bötfällde, ofta på rent trots. Är detta förhållandet, innebär risken att enligt nuvarande regler få böterna förvandlade till frihetsstraff icke ett tillräckligt verksamt tvångsmedel för den tredskande. Tvärtom torde den bristande effektiviteten hos det nuvarande förvandlingsstraffet ofta nog innebära en stark frestelse att hellre »sitta av» böterna än vidkännas en ekonomisk uppoffring. Olägenheterna av hela detta system ligga i öppen dag. För det allmänna medför underhållet av bötesfångarna en betydande utgift. För den bötfällde, som verkligen velat men ej kunnat betala böterna, innebär dessas förvandling till frihetsstraff en

skärpning av straffet, som — särskilt mot bakgrund av bötesstraffets bristande intensitet mot de ekonomiskt bättre ställda — kan framkalla känslan av olikhet inför lagen. Men framför allt medför böternas förvandling en utomordentligt stark ökning av antalet korta frihetsstraff. Därmed inträda även dessas alla olägenheter och menliga verkningar.

Det korta frihetsstraffet utövar nästan aldrig någon förbättrande verkan, då en fängelsebehandling under några dagar eller veckor givetvis är otillräcklig för dylikt ändamål. Men det torde i allmänhet icke heller verka avskräckande, åtminstone icke på andra än dem, som dittills uppfört sig så oförvitligt, att själva frihetsstraffet såsom sådant, oberoende av straffets längd, åsätter dem en fläck. För den stora massan av brottslingar innebär däremot varken en kort tids frihetsförlust eller de övriga obehag, som äro förknippade med straffets undergående, ett sådant lidande, att detta kan tänkas för framtiden verka såsom ett avhållande motiv. Snarare kan det befaras, att den förmåga i detta hänseende, som även det korta frihetsstraffet kunnat äga, så länge det var av brottslingens oprövat, utplånas, sedan han genom egen erfarenhet lärt känna detsamma. Lika menliga äro de korta frihetsstraffens verkningar ur allmänpreventiv synpunkt. Icke nog med att minskningen i respekt för dylika straff betraktade ur synpunkten av kroppsligt lidande, genom brottslingen sprides i de kretsar, han tillhör, utan själva förefintligheten av korta frihetsstraff kommer att i folkmedvetandet verka försvagande även på de mera långvariga frihetsstraffens avskräckande förmåga. Dessa framträda såsom blott större kvantiteter av samma straffart, i vilken straffet för lindrigare brott utdömes. Då straffet är uttryck för samhällets ogillande av brottet, kan det än vidare icke undgå, att den yttre likheten mellan de korta och de mera långvariga frihetsstraffen kommer att inverka även på uppfattningen av de olika *brodden*. Sådana brott, som våldsamt motstånd, fridsbrott, ringare misshandel, ärekränkingsbrott, anses ju inom breda lager knappast vara nedsättande för gärningsmannen. Om nu för dessa brott användes samma straffart som för de svåra brotten, kommer lätt för det mera ytliga betraktelsesättet den svårare brottslighetens fläckande karaktär att försvagas. Gäller det nu anförda om det korta frihetsstraffet överhuvud, har det alldeles särskilt sin tillämpning på förvandlingsstraffet. Genom detta bringas brottskalan i dess helhet in under samma straffart, och de svåra brotten komma under även de obetydliga förseelsernas nivellerande inverkan.

Den föregående framställningen leder till det resultat, att en reform av bötesstraffet bör ske enligt följande principer. Först och främst måste möjlighet beredas att bestämma *straffmättet* på sådant sätt, att straffet för samma brott får någorlunda samma intensitet för personer i olika ekonomisk ställning. Vidare måste *bötesstraffets verkställande* så anordnas, att böternas erläggande underlättas och därigenom deras förvandling till frihetsstraff begränsas till så få fall som möjligt. I sammanhang därmed måste grunderna för *böters förvandling* till frihetsstraff så omläggas, att frestelsen för bötfälld person att i stället undergå förvandlingsstraff avlägsnas. I den mån förvandlingsstraffet ej kan undvaras måste detsamma göras väsentligt verksammare än det nuvarande. Genomföras dessa reformer beträffande bötesstraffet, kan dettas användning utvidgas så, att det ersätter de nuvarande korta frihetsstraffen. Det *omedelbara* frihetsstraffets användning kan därigenom begränsas till fall, i vilka brottsligheten nått en sådan höjd, att ett frihetsstraff av längre varaktighet kan ådömas.

Dessa principer hava varit de ledande för det förberedande utkastets behandling av ovannämnda straffarter. Så vitt de avse bötesstraffet och bötesförvandlingsstraffet, överensstämna de även med de önskemål, som uttalades i den

riksdagens skrivelse den 25 april 1908, som föranlett det nu pågående arbetet med en allmän strafflagsreform.

Det av kommissionen uppställda syftet att genomföra likhet beträffande bötesstraffets verkan för personer i olika ekonomiska villkor har kommissionen sökt vinna genom att låta bötesbeloppets storlek bestämmas icke allenast av brottets svårhet utan ock av den dömdes ekonomiska ställning. För att straffdomen emellertid skall giva tydligt besked i båda nu nämnda hänseenden, uppdelar förslaget en bötesdom i två moment, av vilka det ena beror av brottets svårhet och det andra av den brottsliges ekonomiska ställning. Enligt 7 kap. 15 § i förslaget skall nämligen straffet ådömas med visst antal dagsböter, vilkas större eller mindre antal blir domens uttryck för brottets svårhet. Böternas proportionalisering efter brottslingens ekonomiska ställning sker åter därigenom, att domstolen i domen jämväl fastställer det belopp, som för den dömda skall anses utgöra en dagsbot. Själva bötesbeloppet framkommer sedan genom multiplikation av dagsbotens belopp med antalet ådömda dagsböter. Antalet dagsböter utgör minst en och högst nittio, en skala som valts för att erhålla överensstämmelse med förvandlingsstraffets dagantal, vilket, på sätt nedan förmäles, bestämts till högst nittio. Dagsbotsbeloppet skall bestämmas med hänsyn till den sakfälldes förmögenhet, inkomst, försörjningskyldighet och andra omständigheter, som inverka på hans betalningsförmåga. Förslaget uppställer som minimum för dagsbotsbeloppet en krona och som maximum ettusen kronor.

Inom kommissionen uttalades i vissa hänseenden skiljaktiga meningar beträffande dagsbotssystemet. En ledamot förmenade sålunda det ej vara möjligt att uppdelna den prövning, som skall äga rum vid ådömande av böter, på två olika, i förhållande till varandra fullt självständiga akter. Enligt hans mening måste vid fastställande av dagsbotens belopp hänsyn tagas ej blott till betalningsförmågan utan jämväl till antalet dagsböter, eller med andra ord domstolen måste till en början för sig klargöra, huru mycket den tilltalade med fäst avseende å såväl brottslighetsgraden som betalningsförmågan bör erlagga i böter, och kan först därefter skrida till ett avgörande angående bötesbeloppets uppdelning i visst antal dagsböter och — vad därav är en omedelbar följd — angående dagsbotens belopp. Denne ledamot anförde ytterligare:

Slutligen kan jag ej underlåta att uttala den betänkligheten mot regleringen i förslagets 7 kap. 15 §, att den synes över hövan framhålla den ekonomiska faktorn och sålunda göra denna till det centrala och till huvudföremålet för domstolens utredning och prövning i bötesmålen. Den ekonomiska faktorn är visserligen viktig, men den bör ej mer än skäligt taga i anspråk domstolens intresse och arbete eller giva ifrågavarande mål en överdriven kvantitativ omfattning. Härtill kommer, att tillämpning av dagsbotssystemet i den gestaltning, det erhållit i 7 kap. 15 § av förslaget, efter all sannolikhet skulle leda därtill, att klagan över utslag i bötesmål bleve mycket vanligare än hittills varit förhållandet. En dagsbot, vars belopp framstår såsom grundat enbart på en uppskattning av den tilltalades förmögenhetsförhållanden, skall säkerligen gärna tagas till utgångspunkt och stöd för klagan över bötesstraffets storlek.

Beträffande den föreslagna begränsningen av dagsbotens belopp gjorde sig även olika meningar gällande inom kommissionen. En ledamot ansåg, att intet stadgande i detta hänseende borde meddelas, och två ledamöter reserverade sig mot bestämmelsen om maximigräns.

Angående frågan, huruvida det föreslagna dagsbotssystemet borde tillämpas även inom specialstraffrätten, anförde kommissionen:

Frågan kan icke besvaras lika med avseende på alla de brott och förseelser, som för närvarande behandlas i särskilda till nämnda del av straffrätten hörande författningar. Är förbrytelsen av den art, att handlingen kan anses vara uttryck för en verklig samhällsfarlighet i viljan, bör också straffet bestämmas strängt proportionellt i förhållande till betalningsförmågan och till följd därav dagsbotsprincipen tillämpas. I så fall framställer sig emellertid frågan, huruvida icke skäl finnes för att sammanföra dylika förbrytelser i en särskild del av strafflagen i stället för att behandla dem i olika författningar. Föreligger åter endast en överträdelse av en ordningsföreskrift, hava böterna icke till ändamål att tillfoga den dömden något verkligt strafflidande utan endast att inskräpa föreskriften och därigenom framtvinga dess efterlevnad. I dylika fall kan det uppenbarligen icke bliva tal om att tillämpa dagsbotsprincipen, men kommissionen anser dock att åtminstone i vissa fall lagstiftningen bör genom böteslatitudens utvidgning bereda möjlighet för domstolarna att vid straffets bestämmande taga någon hänsyn till den tilltalades ekonomiska ställning.

I fråga om böternas gäldande äro vissa lättnader medgivna enligt kommissionens förslag. Sälunda har bötfälld, då bötesstraffet överstiger tjugo dagsböter, en ovillkorlig rätt till anstånd med böternas erläggande och äger gälda böterna genom avbetalningar; han skall dock erlagga minst tio dagsböter i månaden. Överstiger bötesstraffet ej tjugo dagsböter, medgiver förslaget icke någon ovillkorlig rätt till anstånd eller avbetalningar men överlämnar åt domstolen att, på den tilltalades begäran, i bötesdomen lämna föreskrifter angående tid och sätt för böternas erläggande. Hela bötesbeloppet skall i dylika fall hava erlagts inom tre månader. För att tvinga den bötfällda att punktligt fullgöra sina avbetalningar stadgas slutligen, att underlåtenhet därutinnan medför, att hela det oguldna bötesbeloppet förfaller till betalning.

Beträffande förvandling av ådömda böter stadgar det förberedande utkastet, att, där böterna icke erlagts, ny lagföring skall äga rum och ett förvandlingsstraff ådömas, vars storlek bestämmes med fästat avseende visserligen på brottets beskaffenhet men därjämte även på graden av den dömdes tredska att betala; förvandlingsstraff inträder emellertid även, om den dömden i sistnämnda avseende är alldeles utan skuld. Strafflagskommissionen har i 7 kap. 18—21 §§ av sitt förslag så till vida modifierat utkastets ståndpunkt, att förvandlingen skall ske efter fasta normer, men förvandlingsstraffet kan såväl, under förutsättning av tredska, på åklagarens yrkande höjas, som, under förutsättning av oförvållad oförmåga att betala, på den bötesdömdes yrkande sänkas. Den skala, som enligt kommissionens förslag skall tillämpas för förvandling av böter till fängelse, upptager såsom minimum tjugo dagar och, på sätt förut nämnts, såsom maximum nittio dagar.

En ledamot av kommissionen föreslog, att bötesförvandlingen skulle avföras ur straffsystemet och i strafflagens speciella del intagas följande stadgande:

»Har den, som blivit fälld till böter, genom tredska eller genom uppenbar lättja eller vårdslöshet vållat, att bötesstraffet icke kunnat verkställas, straffes med fängelse i högst sex månader.» Till stöd härför anfördes bland annat:

Frihetsstraffet är avsett att komma till användning först vid en samhällsfarlighet av sådan högre grad, att även det högsta bötesstraffet måste anses innefatta en otillräcklig reaktion... Om nu ett visst brott i strafflagen be-lagts endast med bötesstraff eller, därest även frihetsstraff ingår i latituden, domstolen i allt fall ådömt bötesstraff, ligger ju däri en förklaring, att brottet icke är av den svåra beskaffenhet, att frihetsstraff är den lämpliga reaktio-nen... Men i så fall blir böters förvandling till fängelse ett förnekande av själva den grundprincip, varpå straffsystemet uppbyggts. Den domde till-fogas ett strafflidande icke av den art, som lagstiftaren eller domstolen för-klarar motsvara hans samhällsfarlighet, utan av den art, som ansetts vara för sträng och från vilken man därför velat förskona honom... Den skärpning av det ådömda straffet, som äger rum genom böternas förvandling till fängelse, kommer att inträda även i det fall, att underlåtenheten att betala böterna beror på oförmåga och således icke alls utgör någon ny yttring av antisocialitet... Alla de olägenheter, som äro förknippade med de korta frihetsstraffen, in-träda även vid bötesförvandlingsstraffen och detta i högre grad ju kortare dessa sättas...

De av mig nu framhållna synpunkterna hava föranlett mig att ur mitt för-slag utesluta kommissionsförslagens 18—21 §§ och därigenom föreslå, att bötesförvandlingen avföres ur vårt straffsystem. Ett bötesstraff kommer så-ledes att förbliva ett bötesstraff och kan aldrig utbytas mot ett frihetsstraff. Kunna ådömda böter icke indrivras före preskriptionstidens utgång, måste de således avskrivas. Härmed är dock ingalunda sagt, att den bötfällde alltid kommer att undgå reaktion i form av frihetsstraff. Man måste härvid skilja mellan olika fall. Grundfelet i det nu rådande, även av kommissionsförslaget omfattade systemet är just, att alla fall av underlåtenhet att betala böter så till vida behandlas lika, att ett frihetsstraff alltid skall inträda och att fallens olika karaktär kommer till uttryck endast i frihetsstraffets längd. Det är mot denna princip, jag riktar mig. Man måste fördjupa den även i kommissions-förslaget gjorda åtskillnaden mellan, å ena sidan dem, som gjort vad de för-mått för att betala böterna, å andra sidan dem, som visat tredska eller vårdslöshet. De förras underlåtenhet att betala beror på ren oförmåga och utvisar icke alls någon samhällsfarlighet samt bör således icke heller föranleda någon reaktion från rättsordningens sida. Den, som genom tredska eller vårdslöshet undandragit sig bötesstraffet, begår åter därigenom ett förnyat angrepp på rättsordningen. Detta angrepp bör kriminaliseras såsom ett självständigt brott, riktat omedelbart mot staten.

Vad angår bötesstraffets ställning i straffsystemet enligt kommissionens för-slag upptager förslaget såsom allmänna straff frihetsstraff och böter. Frihets-straffen äro av tre arter: straffarbete, fängelse och arrest. Fängelse är avsett för de medelsvåra brotten eller närmare bestämt den brottslighet, som överstiger den gräns, inom vilken bötesstraffet lämpligen kan komma till användning, men dock icke är av den svåra beskaffenhet, att ett mycket långvarigt frihetsstraff kan an-ses erforderligt. Straff av sistnämnda slag, straffarbete, skall komma till an-vändning i de fall, då antingen brottets objektiva svårhet eller ock brottslingens subjektiva beskaffenhet kräver en mycket allvarlig reaktion. Arresten är avsedd endast för brott, som icke i någon mån kunna anses innesluta ett vanhederligt

element. Fängelsets minimum har fastställts till tre månader, dess maximum till tre år. Straffarbetets minimum har satts till fyra år, vilken tid dock genom villkorlig frigivning kan förkortas till tre år. Maximum för viss tids straffarbete är femton år, därjämte kan denna straffart ådömas på livstid. För arresten gälla samma tidsgränser som för den straffart, vilken arresten i det konkreta fallet skall ersätta.

Beträffande det föreslagna minimum av tre månader för det omedelbart ådömda fängelset anförde kommissionen:

Skall frihetsstraff kunna utöva någon förbättrande eller avskräckande verkan på brottslingen, torde en tid av tre månader vara den minsta möjliga. Denna synpunkt har dock icke varit den ensamt avgörande. Det förberedande utkastet och kommissionens förslag avse att i det längsta uppskjuta användandet av frihetsstraff och i stället tillämpa bötesstraff. Denna tanke kan icke genomföras på annat sätt än att frihetsstraffets minimum sättes så högt, att denna straffart kommer till användning först sedan brottsligheten nått en sådan grad, att bötesstraffet icke kan anses utgöra tillräcklig reaktion. Vid vilken grad av brottslighet denna gräns skall dragas, kan givetvis vara föremål för delade meningar. Kommissionen har i varje fall den uppfattningen, att de flesta av de brott, som för närvarande medföra frihetsstraff på kortare tid än tre månader, kunna tillräckligt effektivt bestraffas med bötesstraff. Ytterligare en synpunkt bör i detta sammanhang framhållas. Vill man genomföra det i inledningen till detta kapitel uppställda kravet på intensitet hos bötesstraffet även gentemot en förmögen brottsling, måste bötesstraffet kunna bestämmas till betydande belopp. Men härför är en nödvändig förutsättning, att frihetsstraffets minimum sättes så högt, att även det svåraste bötesstraffet framstår såsom lindrigare än det lägsta frihetsstraffet. Även ur denna synpunkt synes en höjning av det nuvarande minimum till tre månader vara befogad.

Vissa utländska lagar och lagförslag.

Enligt vad i propositionen meddelas hava de flesta utländska strafflagar och strafflagsförslag, som sökt genomföra principen om bötesstraffets proportionaliserande efter den sakfälldes ekonomiska villkor, inskränkt sig till att höja bötesstraffets allmänna maximum samt i sammanhang därmed föreskriva, att vid straffets bestämmande skall tagas hänsyn till brottslingens ekonomiska förhållanden. Denna ståndpunkt intages av den norska strafflagen (1902), den tyska »Verordnung über Vermögensstrafen und Bussen» (1924), det österrikiska förslaget (1912), det schweiziska förslaget (1918) och det italienska förslaget (1921). Bötesbeloppets allmänna maximum sättes i norska strafflagen till 10,000 kronor, i den tyska lagen till 10,000 guldmärk, i det österrikiska förslaget till 50,000 Kronen och i det italienska förslaget till 100,000 lire. Det schweiziska förslaget uppställer ej något maximum. En tanke likartad med den, som ligger till grund för dagsbotssystemet, framträder redan i den gamla portugisiska lagen av år 1852 och har därifrån övergått i nuvarande lag av år 1886. Bötesstraffet utsättes där i multipler av »dagsinkomsten», vilken inom i lagen angivna gränser fastställes av domstolen. Dagsbotssystemet är i Finland sedan år 1921 gällande lag. Denna ståndpunkt intages jämväl av det år 1923 avgivna danska kommissionsförslaget samt av det år 1924 framlagda danska regeringsförslaget. Av dessa lagarbeten må sär-

skilt den finska lagen något beröras i detta sammanhang. Denna föreskriver, att straffet skall bestämmas till minst en och högst trehundra dagsböter, där icke böter sammanläggas. Dagsbotens belopp bestämmas av domstolen efter fri prövning i enlighet med den medelinkomst per dag, som den sakfällde vid tiden har eller kunde hava och med beaktande av hans förmögenhetsförhållanden, hans skyldighet att underhålla sin familj ävensom övriga på hans betalningsförmåga inverkan omständigheter. Då ifrågavarande lag gör ändring endast i de allmänna bestämmelserna angående bötesstraffet, men icke i de särskilda straffsatserna i strafflagens speciella del, måste lagen även bestämma det förhållande, vari bötesbelopp, som i lagen utsatts i penningar, skola stå till dagsboten. I detta hänseende stadgas, att i stället för dylika bötesbelopp skall ådömas dagsböter, dock icke till högre antal än trehundra. Högst tio marks böter skola svara mot en dagsbot; överstiga böterna nämnda belopp, skall straffet ökas med en dagsbot för varje fulla tio mark. Samma förfarande skall tillämpas med avseende å böter, som ådömas enligt särskilda författningar. Den finska lagen har sålunda tillämpat dagsbotssystemet i full utsträckning.

Den nu framlagda propositionen åsyftar att i begränsad omfattning genomföra en reform av bötesstraffet. I främsta rummet går reformen ut på att minska den ojämnhet, som utmärker det nuvarande bötesstraffet därutinnan, att ett bötesbelopp, som för den förmögne är av ringa eller ingen betydelse, för den mindre bemeddade kan spela en sådan roll, att dess gäldande innebär ett mycket kännbart straff. För vinnande av detta mål framgår förslaget på två skilda vägar: för vissa brott tillämpas dagsbotsprincipen, utformad på grundvalen av det förberedande utkastet och strafflagskommissionens förslag, och för övriga brott stadgas generellt, att vid utmätande av bötesstraff skäligt avseende skall fästas vid den sakfälldes ekonomiska villkor. Dagsbotssystemet skall komma till användning vid bötesstraff enligt allmänna strafflagen, dock med vissa undantag, samt enligt strafflagen för krigsmakten. De bötesstraff enligt allmänna strafflagen, som undantagits, äro straff, som ådömas antingen i tryckfrihetsmål eller efter följande lagrum nämligen 11 kap. 15 § (överdådig framfart, oljud och förargelseväckande beteende), 18 kap. 15 § (fylleri), 22 kap. 19 § första stycket (underlåtenhet att lysa hittegods) samt 22 kap. 20 § (bodräkt). Vidare är undantag föreskrivet för straff, som bestämmas enligt 25 kap. 21 § första punkten strafflagen, enligt vilket stadgande böter för vissa ämbetsbrott må sättas högst till beloppet för ett år av den lön och övriga inkomst, som åtfölja det ämbete, vari den skyldige sig förbrutit. Att sistnämnda straff liksom bötesstraffen för underlåtenhet att lysa hittegods och för bodräkt undantagits från dagsbotsprincipen beror därpå, att den föreslagna dagsbotsskalan grundar sig å strafflagens nuvarande penningbotskala och att i nämnda fall stadgats en annan grund för skalan än ett fixt penningbelopp. Av övriga bötesstraff, beträffande vilka dagsbotsprincipen ej skall vara tillämplig, hava de tryckfrihetsbrott, som enligt tryckfrihetsförordningen skola bestraffas efter allmän lag, undantagits på hemställen inom lagrådet. Till stöd för denna hemställan anfördes bland annat,

Propositionen.

att i § 3 tryckfrihetsförordningen hänvisades i en mängd punkter till allmänna strafflagens straffbestämmelser medan i andra punkter särskilda straff, däribland även bötesstraff, vore utsatta, samt att det ej kunde vara lämpligt att i dessa fall, som ju till sin karaktär vore tämligen likartade, två olika bötes-system komme till tillämpning. Såvitt anginge den periodiska pressen skulle för övrigt dagsbotssystemets tillämpning på tryckfrihetsbrott lätt kunna för-anleda till ett utsträckt användande av ekonomiskt och i övrigt undermåliga personer såsom ansvariga utgivare. Såsom skäl för att undantaga fylleriförseelserna och brotten enligt 11 kap. 15 § strafflagen, varom jämväl ledamöter av lagrådet hemställt, anförde departementschefen vid avlåtande av propositionen, att dagsbotsprincipens tillämpning å fylleriförseelserna med hänsyn till deras talrikhet icke skulle kunna undgå att medföra en stark ökning av domstolarnas arbetsböda samt att anledning funnes till antagande att förseelserna inom en nära framtid komme att överflyttas till specialstraffrätten. Undantoges fylleriförseelserna, borde jämväl undantagas de därmed nära sammanhängande brotten enligt 11 kap. 15 § strafflagen.

Liksom enligt strafflagskommissionens förslag skall bötesdomen uppdelas i två moment, av vilka det ena — bestämmandet av dagsböternas antal — helt och hållet beror av brottets svårhet, under det att det andra — fastställandet av dagsbotens belopp — varierar med den dömdes ekonomiska villkor. På sätt redan anförts, är dagsbotsskalan grundad å den nuvarande penningbotsskalan. I förhållande till de i strafflagen för varje fall utsatta böter skall nämligen antalet dagsböter utgöra en femtedel, så att en dagsbot svarar mot fem riksdaler, två dagsböter svara mot tio riksdaler, och så vidare. Den vanliga penningbotsskalan från och med fem till och med femhundra riksdaler motsvaras sålunda av en dagsbotsskala från och med en till och med etthundra dagsböter. Dagsbotens belopp skall fastställas efter ty med hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och andra levnadsförhållanden prövas skäligt. I utslaget skall angivas det penningbelopp, som efter dagsböternas antal och det för varje dagsbot fastställda beloppet skall i böter för brottet gäldas.

De bestämmelser rörande dagsbotssystemet, för vilka nu redogjorts, äro upptagna i 1—3 §§ i den föreslagna lagen. 4 § innehåller den förut omförmälda generella regeln, att jämväl vid utmätande av bötesstraff, som ej är att ådöma i dagsböter, skäligt avseende skall fästas vid den sakfälldes ekonomiska villkor. Denna regel skall tillämpas å ovan särskilt omförmälda från dagsbotsprincipen undantagna bötesstraff samt å alla straff, som ådömas enligt specialstraffrätten.

I 5 § meddelas stadgande till underlättande av bötesbetalningen, vare sig böterna äro ådömda i dagsböter eller i vanliga böter. Sakfälld person kan nämligen i utslaget medgivas anstånd med böternas erläggande högst sex månader, räknat från den dag, utslaget i vad angår bötesstraffet vinner laga kraft. Enligt vad departementschefen vid remissen till lagrådet anført, är det meningen att medgiva bötfälld, som kommit i åtnjutande av dylikt anstånd, att inom anståndstiden gälda böterna avbetalningsvis. Hava böterna delvis erlagts, men skall bötesstraffet sedermera på grund därav, att böterna icke till fullo

guldits, förvandlas till fängelse, är det avsett, att den bötfällda skall berättigas återfå vad han av böterna inbetalat. Enligt departementschefens uttalande torde vid en generell strafflagsreform spörsmålet, huru skall förfaras med ett redan inbetalt bötesbelopp, böra lösas på det sätt, att förvandling äger rum allenast beträffande de böter, som icke guldits. Att i samband med nu ifrågasatta begränsade reform göra ändring i den gällande principen, att böter skola antingen till fullo gäldas eller också i sin helhet förvandlas till fängelse, har emellertid icke ansetts böra ske med hänsyn till de omfattande förändringar i lagstiftningen, en dylik ändring måste medföra. Erforderliga bestämmelser i fråga om böters gäldande avbetalningsvis skola införas i förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter.

6 § innehåller föreskrift om förvandling till fängelse av bötesstraff, som ådömts i dagsböter. Till lagrådet remitterat förslag till lag om dagsböter upptog åtskilliga bestämmelser i detta hänseende. Sålunda stadgades beträffande dessa böter en särskild förvandlingstabell, enligt vilken förvandlingsstraffets minimum, som för penningböter nu är tre dagar, skulle utgöra åtta dagar. Vidare meddelades vissa regler om straffsammanläggning. Vid förslaget granskning i lagrådet föreslogo lagrådets ledamöter enhälligt, att dagsböternas antal i och för förvandlingen skulle omräknas i penningar, därvid varje dagsbot skulle räknas till fem riksdaler. I enlighet härmed hava nämnda bestämmelser i remitterade förslaget ersatts med en föreskrift av det innehåll, som lagrådets ledamöter föreslagit. Vad angår minimum av förvandlingsstraffet hävdades inom lagrådet, att samma minimum borde stadgas vid förvandling av bötesstraff, ådömt i dagsböter, och vid annan bötesförvandling. Tre ledamöter ansågo, att berörda likhet borde ernås genom bibehållande jämväl vid dagsbotts-förvandling av nu gällande minimum tre dagars fängelse. Av en ledamot åter föreslogs, att för all bötesförvandling borde stadgas ett minimum av sex dagars fängelse. En höjning av straffminimum vid förvandling av bötesstraff, som ej ådömts i dagsböter, ansåg departementschefen emellertid vara av alltför genomgripande natur för att böra ifrågakomma vid nu avsedda begränsade reform. Då för likhetens vinnande således endast återstod den först nämnda lösningen, ansågs denna böra vinna beaktande.

Lagen skall träda i kraft den 1 januari 1928.

Vid remissen till lagrådet uttalade departementschefen, att det icke torde låta sig göra att i svensk rätt på ett fullt rationellt sätt genomföra dagsbotts-principen genom en partiell reform, samt anförde i detta hänseende följande:

För att icke de absolut höga bötesbelopp, som kunna bliva en följd av denna princip, skola både av den domde och av det allmänna rättsmedvetandet uppfattas såsom svårare straff än de mindre frihetsstraffen, måste frihetsstraffets minimum icke oväsentligt höjas, vilket åter förutsätter en omläggning av en stor del av de särskilda brottsbestämningarna. Vidare måste, utan avseende på den formella skillnaden mellan allmän strafflag och specialförfattningar, alla sådana bötesstraff, vilka knyta sig till verkliga brott, underkastas dagsbotts-systemet, till skillnad från de förseelser av politinatur, där det icke är fråga om en rättsstridig vilja och vilka sålunda falla utom begreppen brott

*Dagsbotts-
principens
genom-
förande i
en partiell
reform.*

och straff i egentlig mening. Ett sådant skiljande förutsätter emellertid en överarbetning av specialstraffrätten och skulle så mycket mindre kunna åstadkommas genom någon enkel regel, som specialstraffrättens straffsatser, tillkomna på mycket olika tider, vila på mycket olikartad grund: under det lagstiftaren i många fall, särskilt i äldre lagstiftning, uppenbarligen icke åsyftat något hänsyntagande till den dömdes förmögenhetsställning, är i senare lagstiftning ofta det motsatta förhållandet lika uppenbart. Bestämmelser om lagstadgad frist för böternas betalning, vilken måste utgöra en förutsättning för lagstadgad rätt till avbetalning, kunna med nuvarande konkurrensregler knappast undgå att bliva ganska invecklade; dessutom sammanhänger såväl avbetalning och avarbetande av böterna (därest man ville försöka sistnämnda väg) som överhuvud beviljande av frist nära med en reformerad lösdrivarlagstiftning. Än vidare kan en rationell anordning av förvandlingsstraffet, vilken form därför som än må väljas, svårligen undgå att ställa ökade krav på såväl domstolar som åklagare och blir därför icke lätt att genomföra annat än i samband med en processreform.

Finlands exempel läser emellertid visa, att det är fullkomligt möjligt — och därför även avgjort tillrådligt — att utan avvaktan på en fullständig reform av hela straffrätten genomföra dagsbotsprincipen så långt det utan större svårighet kan ske. Och någon egentlig svårighet läser det icke möta att genomföra den inom den allmänna strafflagens område, såvida man i fråga om verkställigheten, däri innefattat även förvandling av straffet, tills vidare nöjer sig med nuvarande rättsregler. Den motsats, som ett sådant tillvägagångssätt kunde synas framkalla mellan den allmänna strafflagens och specialstraffrättens områden, torde kunna väsentligt mildras därigenom, att domaren, vid utmätande av bötesstraff enligt specialstraffrätt, tager så stor hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden, som straffskalan i fråga skäligen medger; såsom redan anmärkts, läser detta, för en stor del av den på senare tider tillkomna specialstraffrätten, icke innebära någon avvikelse från lagstiftarens intentioner. — Den finska lagen har, såsom redan nämnts, icke iakttagit ifrågavarande begränsning utan uppställt en gemensam regel för allmän strafflag och specialstraffrätt. Men det är också just på denna punkt, som man i Finland haft anmärkningar mot lagens praktiska verkningar.

Vid granskningen i lagrådet av dit remitterade lagförslag — vilka från dagsbotsprincipen icke undantagit de tryckfrihetsbrott, som enligt tryckfrihetsförordningen skola bestraffas efter allmän lag, och ej heller fylleriförseelserna eller brotten enligt 11 kap. 15 § strafflagen — avgåvos i förevarande hänseende följande yttranden.

Justitierådet Alexanderson, med vilken regeringsrådet Planting-Gyllenbåga i allt väsentligt instämde, anförde:

Klyvningen mellan bötesstraff enligt allmänna strafflagen, vilka skola bestämmas i visst antal dagsböter, och bötesstraff enligt andra lagar och författningar, som alltjämt skola utdömas såsom hittills, låt vara med skäligen hänsyn till betalningsförmågan, är allt annat än rationell; den motsvarar på intet sätt en uppdelning i verkliga brott och rena polisförseelser. För att i någon mån söka belysa räckvidden av denna bristfällighet må anföras några siffror ur brottslighetsstatistiken. Årliga medeltalet ådömda bötesstraff under den senaste tioårsperiod för vilken bearbetad statistik offentliggjorts, åren 1913—1922, utgjorde omkring 84,650. Härav ådömdes enligt speciallagar omkring 39,400 eller 46.5 procent. Av återstoden utgjorde brotten mot 18:15 och 11:15 strafflagen (fylleri, oljud, förargelseväckande beteende, överdådig

framfart) omkring 36,500 eller 43 procent. Bötesförbrytelser mot strafflagen i övrigt voro endast omkring 8,700 eller 10.5 procent. Av sistnämnda grupp utgjordes exempelvis 1922 — det sista statistikåret — då totala antalet hit-hörande brott var 6,142, icke mindre än 4,154 av våld mot tjänsteman, våld-samt motstånd vid offentlig förrättning, fridsbrott, misshandel och tillgrepps-brott enligt 20 kap. strafflagen, vilka brott enligt erfarenheten nästan undan-tagslöst begås av personer i mycket svag ekonomisk ställning. Det är egent-ligen i fråga om återstående c:a 2,000 brott — vilkas huvudmassa utgöres av egenmäktigt förfarande, ärekränkning, djurplågeri, skadegörelse å egen-dom, oredlighetsbrott, åverkan, olovlig jakt eller fiske o. d. — som en pro-portionalisering av böterna komme att medföra någon mera avsevärd diffe-rentiering. Å andra sidan är utan tvivel bland förseelserna mot specialför-fattningar — de utgjorde år 1922 41,456 — att finna ett synnerligen stort antal, i fråga om vilka dagsbotsprincipen med bästa rätt borde äga tillämp-ning. Det är vanskligt, även med hjälp av specialiseringen i brottslighets-statistiken, att ens ungefärligt beräkna huru stor del av nyssnämnda siffror som kommer på rena polisförseelser; men man torde knappast räkna för lågt, om man anslår denna del till 80 procent av det hela. I så fall skulle den åter-stående stocken av i egentlig mening straffbelagda förseelser uppgå till 8.000 och bland dem förvisso en högst avsevärd mängd som t. o. m. bättre än de flesta bötesbrott enligt strafflagen ägna sig för en på allvar genomförd propor-tionalisering.

Tyngre än de betänkligheter, som hänföra sig till reformens begränsning till allmänna strafflagen, synes mig dock väga olägenheten av dagsbotskalans nöd-tvungna fastkedjande vid strafflagens nu gällande bötessatser. Såsom det framhölls vid genomförande av nuvarande förvandlingsregler år 1922 såväl av dåvarande departementschefen som inom lagrådet (N. J. A. 1922 II s. 442 ff.), äro dessa bötessatser, särskilt med nutida penningvärde, utan tvivel i stort sett för låga; i synnerhet gäller att skalan är för trång, maximum för ringa. Den normallatitud som under inflytande härav utbildats i praxis, ligger syn-nerligen lågt. Då nu straffbuden med deras skalor bibehållas oförändrade, men varje tiokrona skall evalveras i två dagsböter, och då vidare en dagsbot, enligt visserligen något svävande uttalanden under reformarbetets lopp, är av-sedd att för den stora mängden av de bötesdömda rätt avsevärt understiga den genomsnittliga dagsinkomsten, synes det med skäl kunna befaras, att refor-mens praktiskt mest framträdande resultat blir en icke påkallad betydande sänkning i bötesbeloppen över hela linjen av strafflagens bötesbrott.

Å andra sidan förtjänar emellertid framhållas att om man i anledning av dessa svårigheter ville även för den allmänna strafflagens område åtnöjas med samma åtgärd som nu föreslås för specialstraffrättens eller att anbefalla att skäligen hänsyn vid bötesbeloppets bestämmande toges till den dömdes ekono-miska villkor, så medför just det låga allmänna bötesmaximum att den anbe-fallda proportionaliseringsgrundsatsen måste i tillämpningen bliva mycket kraf-tigt avtrubbad. Söker man åter råda bot härför genom allmän höjning av bötesmaximum, stöter man på svårigheten att därvid specialstraffrätten knap-past kan lämnas utanför, men dess indragande under höjningsåtgärden åter svårligen kan äga rum utan besvärliga och tidsödande specialprövningar och sovring.

Till förmån för den föreslagna anordningen kan måhända ock åberopas en viss sannolikhet för att dagsbotsprincipens införande inom den allmänna straffrätten får en återverkan på rättspraxis inom specialstraffrätten sålunda att regeln om hänsyn till betalningsförmågan där blir effektivare genomförd än eljest blivit händelsen; och tvärtom kan det blott partiella införandet av

den nya principen vara ägnat att verka hälsosamt modererande inom dess eget område.

I betraktande härav anser jag mig trots de anförda betänkligheterna icke böra avstyrka att dagsbotsprincipen nu försöksvis vinner inträde på den allmänna straffrättens område; men jag föranlåtes hemställa att därvid göres undantag för ett, numerärt sett, betydande parti, nämligen fylleriförseelserna och brotten mot 11:15 strafflagen.

Justitierådet Wedberg yttrade:

Vid förslagets granskning frågar man sig främst, varför dagsbotsprincipen skall vinna tillämpning inom allmänna strafflagens hela område, men vara helt utestängd från specialstraffrättens. I remissprotokollet såges att alla sådana bötesstraff, vilka knyta sig till verkliga brott, böra underkastas dagsbotssystemet, till skillnad från de förseelser av politinatur där det icke är fråga om en rättsstridig vilja och vilka sålunda falla utom begreppen brott och straff i egentlig mening. Det erkännes också att inom *specialstraffrätten* finnas åtskilliga fall, där enligt nämnda grundsats dagsbotsprincipen bör vinna tillämpning, och vissa skäl angivas varför detta likväl nu icke läte sig göra. Däremot saknas i remissprotokollet ett påpekande av att den *allmänna strafflagen* rymmer åtskilliga med böter belagda brott vid vilka, enligt samma grundsats, dagsbotsprincipen *icke bör gälla*. Och dock förhåller det sig otvivelaktigt så. Statistiken för 1922 visar att av 75,370 bötesdömda (häri ej inräknade brott och förseelser mot krigslag) hava 33,914 fått sin dom efter allmänna strafflagen. Av dessa 33,914 äro 21,764 fyllerister (18:15) och 6,008 dömda för oljud, förargelseväckande beteende eller överdådig framfart (11:15). Det synes vara ovedersägligt att båda dessa grupper från allmänna strafflagens område äga den karaktär att dagsbotsprincipen icke lämpar sig för dem. Samma karaktär har efter mitt förmenande också i regeln vissa andra fall där böter ådömas enligt allmänna strafflagen (jfr Hjalmar Westrings yttrande vid kriminalkongressen i Stockholm 1911, s. 97—98 i de tryckta förhandlingarna); jag tänker särskilt på egenmäktigt förfarande (10:20), ringare misshandel (14:13) och ärekränkning (16:9 och 11). Med andra ord: av de fall, som förslagen vilja lägga under dagsbotsprincipens herravälde, äro minst 80 % sådana att de icke böra komma därunder.

Det lärer här få anmärkas att vad jag nu yttrat om det otillfredsställande i att låta dagsbotsprincipen gälla över strafflagens hela nuvarande område torde åtminstone i allt väsentligt äga stödet av departementschefens auktoritet. Vid svenska kriminalistföreningens årsmöte år 1916 framhöll han (se de tryckta förhandlingarna s. 45—46) att om bötesstraffet skall omgestaltas efter dagsbotsprincipen, måste därmed följa omgestaltning av själva området av polisförseelser i förhållande till strafflagen, d. v. s. gränslinjen mellan vad som är småförseelser enligt strafflagen och vad som är politiförseelser utom strafflagen, att det nuvarande läget av en viss förseelse, om den befinner sig inom den ena eller den andra gruppen, vore något som man ej kunde utgå ifrån, och att, enligt hans mening, fylleriförseelserna borde komma under politiförseelser.

Måhända skall mot det nu sagda invändas att de föreslagna dagsbotsbestämmelserna böra tolkas så, att vid fylleriförseelser, och med dem jämförliga förseelser inom den allmänna strafflagens ram, det icke skall opereras med olika värden å dagsboten. Jag kan dock ej se att bestämmelsernas avfattning medger en sådan tolkning. Och om så vore, varför skall då domaren för att komma till ett visst bötesbelopp nödsakas att underkasta sig den i 80 av 100 fall alldeles onödiga omgången med bestämmande av dagsbotsantal och dagsbotsbelopp och med de båda faktorernas multiplicering?

Då förslagen om bötesstraffets utmätande efter betalningsförmågan sålunda utgå från en, enligt min uppfattning, i grunden förfelad gränsbestämning mellan de områden där dagsbotsprincipen skall och där den icke skall bliva gällande, måste jag redan av detta skäl avstyrka deras framläggande för riksdagen.

Justitierådet von Seth, som förklarade sig på det livligaste tillstyrka ett genomförande snarast möjligt av förslagets grundtankar, yttrade vidare:

Om jag således anser mig böra i stort sett förorda, att bestämmelser av den huvudsakliga innebörd de nu berörda lagförslagen innefatta snarast möjligt införlivas i vår strafflagstiftning och detta av de skäl departementschefen anfört även utan att någon rubbning samtidigt sker i straffsystemet i övrigt, kan jag — bortsett tillsvidare från vissa betänkligheter i fråga om detaljer i förslagen, till vilka jag längre fram återkommer — icke annat än känna mig tveksam inför tanken att till en början genomföra de nya grundsatserna allenast inom en del av straffrätten. Det skall naturligtvis alltid komma att medföra vissa svårigheter att jämsides med varandra tillämpa två till utgångspunkten så olika system som dagsbotssystemet och vårt nuvarande system för bötesstraffet; och även om dessa svårigheter skulle kunna genom jämkningar i förslagen bortelimineras i ännu någon mån utöver vad som skett genom de förändringar i det ursprungliga utkastet de remitterade förslagen innebära, kunna, såsom departementschefen framhållit, alla oegentligheter icke undvikas, så snart man vill försöka med en allenast partiell reform. Det är ej heller uteslutet, att en dylik principiell motsättning mellan den allmänna straffrättens och specialstraffrättens bötesystem åtminstone till en början kan komma att verka förvirrande på allmänhetens uppfattning. I Finland har man ju också ansett sig böra genomföra dagsbotssystemet på en gång över hela linjen.

Då jag likväl anser mig böra lämna vad departementschefen föreslagit utan principiell anmärkning även härutinnan, så beror detta å *ena sidan* på att jag anser dagsbotssystemet innebära ett så viktigt framsteg i förhållande till vårt nuvarande bötesystem, att dess införlivande med vår straffrätt icke bör uppskjutas med mindre de svårigheter, som möta för dess genomförande, visa sig vara av alltför allvarlig art, något som jag icke kan anse vara fallet, och å *andra sidan* på det av departementschefen berörda skick, i vilket vår specialstraffrätt för närvarande befinner sig och som medför, att ett genomförande av dagsbotssystemet även på specialstraffrättens område icke låter sig göra utan en detaljerad omarbetning av dithörande straffstadganden, ett så tidsödande företag, att det helst synes böra ske successivt, i den mån de särskilda författningarna eljest komma i fråga att överses.

Till belysande av förekomsten utav de brott, som höra till specialstraffrätten, får utskottet hänvisa till följande ur brottslighetsstatistiken hämtade uppgifter, avseende för nedannämnda brott och förseelser i första instans tilltalade och sakfällda personer i hela riket år 1922:

Väglagstiftning	1,616	Förordn. ang. rusdrycksförsäljning	1,054
Jaktlagstiftning	260	D:o ang. försäljning av pilsnerdricka	749
Fiskeriförfattningar	157	D:o ang. försäljn. av alkoholfria drycker	
Skogsförfattningar	79	m. m.	189
Vattenlagen, flottninglagen	1	D:o ang. brännvinstillverkning § 30 (lönn-	
Lagstiftning ang. bolag, patent, varumärken		bränning)	443
m. m.	162	D:o d:o övriga §§	66
Lagstiftning ang. sjöfarten	197	Annan lagstiftning ang. alkoholhaltiga dryc-	
Arbetstidslagstiftning m. m.	134	ker m. m.	32
Annan arbetarskyddslagstiftning	122	Näringsfrihetsförordningen	839

Förordn. om mått och vikt	2,456	Biograf-förordningen	84
Giftstadgan	117	Lotteriförordningen	92
Medicinalförfattningar o. dyl.	65	Automobiltrafikförordningen	6,388
Förordn. ang. statsmonopol å tobakstillverkningen	99	Stadganden ang. förbud att beträda järnvägsområde	274
Andra näringsrättsliga författningar (ej kristidsförfattningar)	295	Hotellstadgan	105
Förordn. ang. utförelseförbud m. m.	3	Stadganden ang. utläningar	672
Hysesstegringslagen	32	Tullstadgan	2,861
Andra kristidsförfattningar	34	Kung. ang. hundskatt	2,033
Ordningsstadgan o. ordningsföreskrifter	9,582	Annan skattelagstiftning	196
Brand- och byggnadsstadganden m. m.	711	Förseelser i rättegång o. försuttna viten	7,917
Hälsövsradsstadganden m. m.	1,137	Andra stadganden	239
		Summa	41,456

Utskottet.

Utskottet vill till en början beträffande utredningen i ärendet framhålla, att — förutom av lagrådet — yttranden inhämtats allenast från överståthållarämbetet, länsstyrelserna och fångvårdsstyrelsen men däremot icke från rikets domstolar. Den 15 december 1926 anbefalldes nämligen Kungl. Maj:t de förstnämnda myndigheterna att före den 1 januari 1927 inkomma med utlåtande öfver ett inom justitiedepartementet uppgjort utkast till lag om vissa bötesstraffs bestämmande i dagsböter och sådana böters förvandling. Frånsett att för avgivande av yttrande öfver ett så betydelsefullt lagförslag icke utmåtts längre tid än två veckor, vilka därjämte infallit under den tid på året, då myndigheterna torde vara särskilt upptagna av andra göromål, finner utskottet det vara en brist, att blott verkställande myndigheter hörts i ärendet, ehuru förslaget innehåller regler av synnerligen stor betydelse för den dömande verksamheten.

När riksdagen år 1908 begärde revision av gällande bestämmelser om bötesstraffet, uttalade riksdagen — efter att hava framhållit, att dessa bestämmelser vore i hög grad otillfredsställande — att bristerna skarpast framträtt i fråga om förvandlingsstraffet. Förslaget söker nu visserligen att genom utmätande av böterna efter den sakfälldes ekonomiska villkor och medgivande av anstånd med böternas erläggande främja bötesbetalningen men bibehåller förvandlingsstraffet oförändrat. Det är emellertid uppenbart, att en reform av bötesstraffet, vilken lämnar förvandlingsstraffet helt åsido, måste väsentligt minskas i värde. Enligt det till lagrådet remitterade förslaget till lag om dagsböter skulle också förvandlingsstraffet så till vida förändras, att vid förvandling av dagsböter minimum skulle utgöra åtta dagar mot nuvarande minimum vid penningbotförvandling av tre dagar. Och departementschefen uttalade, att ett högt minimum för förvandlingsstraffet oundgängligen krävdes för ett effektivt bekämpande av den bristande viljan att betala böterna. Efter erinran inom lagrådet, att samma minimum av förvandlingsstraff borde stadgas vid förvandling av bötesstraff, ådömt i dagsböter, och vid annan bötesförvandling, undergick förslaget emellertid den ändringen, att jämväl vid dagsbotsförvandling nu gällande minimum bibehölls.

Större betydelse än den brist i förslaget, varom utskottet nu talat, måste emellertid enligt utskottets mening tillerkännas en annan av förslagets partiella karaktär föranledd oformlighet. Utskottet syftar på bestämmelserna i förslaget om dagsbotsprincipens omfång. Vid remissen till lagrådet anförde departementschefen, såsom förut nämnts, att det icke torde låta sig göra att genom en partiell reform på ett fullt rationellt sätt genomföra dagsbotsprincipen. Till

stöd härför åberopades bland annat, att, utan avseende på den formella skillnaden mellan allmän strafflag och specialförfattningar, alla sådana bötesstraff, vilka knyta sig till verkliga brott, måste underkastas dagsbotssystemet, till skillnad från de förseelser av politinatur, där det icke vore fråga om en rättsstridig vilja och vilka sålunda fölle utom begreppen brott och straff i egentlig mening. Men ett sådant skiljande förutsatte en överarbetning av specialstraffrätten. Departementschefen fann emellertid någon egentlig svårighet icke möta att genomföra principen inom den allmänna strafflagens område, såvida man i fråga om verkställigheten tills vidare nöjde sig med nuvarande rättsregler. I flera av de utlåtanden, som avgivits över det upprättade utkastet till lag i ämnet, framfördes dock betänkligheter mot att låta principen bliva tillämplig blott inom den allmänna strafflagens område. Jämväl inom lagrådet erinrades om det otillfredsställande i den sålunda gjorda gränbestämningen, och en ledamot underströk särskilt, att allmänna strafflagen rymde åtskilliga med böter belagda brott, vid vilka dagsbotsprincipen enligt den av departementschefen uttalade grundsatsen icke borde gälla. Ehuru förslaget efter lagrådets granskning undergått den väsentliga ändringen, att från tillämpningen av principen uteslutits de tryckfrihetsbrott, som enligt tryckfrihetsförordningen skola bestraffas efter allmän lag, ävensom fylleriförseelserna samt brotten enligt 11 kap. 15 § strafflagen (överdådig framfart, oljud och förargelseväckande beteende), vilka utgjorde omkring åttio procent av de bötesbrott, som enligt de remitterade förslagen skulle bestraffas enligt dagsbotsprincipen, finner utskottet dock alltjämt tungt vägande erinringar kunna framställas mot det sätt, varpå dagsbotsprincipens omfång i förslaget bestämts. Sådana brott som egenmäktigt förfarande, vissa fridsbrott, ringare misshandel, ärekränkning, vissa åverkansbrott med flera skola bestraffas enligt dagsbotsprincipen med dess strängare genomförande av böternas proportionalisering efter den dömdes ekonomiska villkor, men överdådig framfart med automobil, lönnbränning, olovlig försäljning av rusdrycker, spritsmuggling med flera brott skola bestraffas som nu, dock under skäligt hänsynstagande till den sakfälldes ekonomiska villkor. Tager en rik person utan lov gångväg över annans ägor, som därav kunna skadas, skall han enligt gällande lag böta högst femtio kronor och följaktligen enligt förslaget dömas till minst en och högst tio dagsböter. Sättes dagsboten till ettusen kronor, kan bötesstraffet således icke understiga detta belopp. Gör samma person sig skyldig till överdådig framfart med automobil under sådana förhållanden att nuvarande bötesmaximum, ettusen kronor, skulle tillämpas, kan brottet såsom ej hörande under dagsbotssystemet icke föranleda högre straff än sistnämnda bötesbelopp. Förargelseväckande beteende å allmän plats straffas nu med böter högst etthundra kronor. Samma straff är stadgat för dylik förseelse, begången vid offentlig sammankomst, t. ex. en kommunalstämma. Lagen betraktar sålunda dessa båda brott som likvärdiga. Enligt förslaget skall emellertid det sistnämnda brottet bestraffas med minst en och högst tjugo dagsböter, och en domstol måste följaktligen, därest förutläggningarna för en hög dagsbot äro för handen, för detta brott döma till ett måhända mångdubbelt högre bötesbelopp än det, som förstnämnda brott högst

kan förskylla. Att dessa och liknande för rättskänslan synnerligen stötande konsekvenser av bötesstraffens uppdelning enligt den föreslagna lagen icke kunna undvikas, därest lagen skall efterlevas, är uppenbart. Den fara för rubbning av förtroendet till rättsskipningen, som härav kan uppkomma, bör enligt utskottets mening icke underskattas.

En medverkande anledning till att förslaget nu framlagts torde hava varit önskan att försöksvis pröva dagsbotssystemet. Två ledamöter av lagrådet, vilka trots anförda betänkligheter förklarar sig icke vilja avstyrka införandet av nämnda system, hava ock förutsatt, att dess tillämpning tills vidare skulle beteckna endast ett försök för vinnande av vidgad erfarenhet i avbidan å en allmän strafflagsreform. Enligt utskottets mening kan emellertid, särskilt med hänsyn till vad nyss anförts rörande systemets tillämpningsområde, lätt inträffa, att systemet, infört i lagstiftningen på nu föreslaget sätt, bringas i vanrykte och sålunda utsikterna minskas för systemets infogande i en blivande ny strafflag, därest ett sådant system skulle i en framtid ifrågasättas. Och vidare föreställer sig utskottet, att en tillämpning av dagsbotssystemet med nu föreslagen avgränsning icke heller skulle vara tillräckligt vägledande för den blivande strafflagsreformen. I saknad av utredning rörande dagsbotsbrottens fördelning efter de sakfällas olika ekonomiska villkor, en utredning som dock stått att åtminstone i någon mån vinna genom inhämtande av domstolarnas utlåtanden, kan utskottet icke bilda sig någon mera bestämd uppfattning i detta hänseende, men utskottet håller för sannolikt, att det ojämförligt största antalet brott, som skola bestraffas enligt det nu ifrågasatta dagsbotssystemet, begås av personer, vilka i stort sett äro mindre bemedlade och befinna sig i någorlunda likartade ekonomiska villkor. En tillämpning å dessa personer av nämnda system skulle emellertid, utan att lämna några upplysningar av större betydelse för systemets lämplighet, allenast medföra ökat arbete för domstolarna och bereda de tilltalade olägenheter och besvär genom undersökning av deras ekonomiska villkor och andra levnadsförhållanden. Å sådana tilltalade personer, beträffande vilka proportionaliseringen av böterna skulle hava någon egentlig betydelse, torde däremot i allmänhet vara tillämpliga just de författningar, som ej nu lagts under dagsbotssystemet, och någon nämnvärd erfarenhet av systemet beträffande dessa personer skulle den föreslagna reformen följaktligen icke lämna.

Redan med hänsyn till de erinringar, som utskottet sålunda framställt mot en partiell reform av bötesstraffet sådan som den föreslagna, finner utskottet sig icke kunna tillstyrka bifall till propositionen. Utskottet aktar följaktligen icke nödigt och anser det ej heller lämpligt att nu taga ställning till frågan, om dagsbotsprincipen överhuvud taget bör tillämpas vid bötesstraffs bestämmande eller huruvida en generell regel om hänsynstagande vid böters utmätande till de sakfällas ekonomiska villkor må vara tillfyllest för tillgodoseende av den enligt utskottets mening riktiga grundsatsen om bötesstraffets avpassande efter de sakfällas olika ekonomiska ställning.

Med den ståndpunkt, utskottet intager till propositionen, saknar utskottet anledning att till prövning upptaga det i motionen väckta yrkandet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att förevarande proposition måtte av riksdagen lämnas utan bifall; samt
- 2) att den i anledning av propositionen väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under 1).

Stockholm den 6 maj 1927.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, *Hederstierna*, *Jacob Larsson*, *Klefbeck*, *Ernst Svenson**, *Erik Anderson**, *P. E. A. Jonsson* och *Bissmark*;

från andra kammaren: herrar *af Ekenstam*, *Lindley*, *Leo**, *Johansson* i Brånalt, *Karlsson* i Vätö, *Johanson* i Huskvarna, *Sjögren* och *Olsson* i Rimforsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *P. E. A. Jonsson* och *Olsson* i Rimforsa, hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å den i ämnet väckta motionen, bifalla propositionen.
